
minder breed gedragen dan in zijn eerste periode te Driebergen. Maar ook in de overige gemeenten waaraan Wisse verbonden was geweest, had hij naast vele aanhangers altijd tegenstanders gehad. De uittreding uit de Gereformeerde Kerken kwam dan ook als een volslagen verrassing.

Wisse zette de publieke zijde van het afscheidsproces in gang op 9 november 1920. Vanaf zijn vakantieadres schreef Wisse toen aan zijn kerkenraad zich zo slecht thuis te zijn gaan voelen in de Gereformeerde Kerken dat hij, na veel 'diepe uren', tot de overtuiging was gekomen te moeten vertrekken. De reden daarvoor lag niet in de verhouding met kerkenraad of gemeente. Men was 'goed en mild' voor hem geweest. Een dag later volgde een tweede brief, waarin hij enerzijds de kerkenraad vrij liet om over zijn voornemen met anderen te spreken, anderzijds dringend verzocht er geen predikanten en hoogleraren in te mengen. Een ander belangrijk element was dat hij pas een definitief besluit wilde nemen na een samenspreking met de kerkenraad. Waarschijnlijk zou hij pas zaterdag laat in de avond thuiskomen, maar zondag kon men op hem rekenen. Op maandag wilde hij graag een onderhoud met zijn kerkenraad. 's Middags, want hij voorzag dat het gesprek hem emotioneel zo zou aangrijpen dat hij in het geval van een avondvergadering 's nachts geen oog zou dichtdoen.⁷

Pas de notulen van de kerkenraad van maandagmiddag 15 november geven meer duidelijkheid over Wisses beweegredenen.⁸ Als motief gaf hij toen zijn bezwaren tegen de leer van de veronderstelde wedergeboorte. Van gedoopte kinderen moest volgens deze, door Abraham Kuyper geautoriseerde en nader ontwikkelde opvatting worden aangenomen dat ze waren wedergeboren, totdat later eventueel het tegendeel bleek. Wisse zei in zijn ambtelijk werk telkens met deze veronderstelling in botsing te komen. Tegelijkertijd deed hij daaraan af met de erkenning dat hij in Driebergen kon werken zoals hij wilde. Voor hem was dat echter niet genoeg meer. Hij wilde met zijn opvattingen in de Gereformeerde Kerken niet langer in een gedoogpositie verkeren. Al 22 jaar, dus zolang als hij predikant was, zei hij moeite te hebben met de geest in het kerkverband. De afgelopen dagen waren, toen hij zijn Bijbel opensloeg, zijn ogen gevallen op de tekst: 'Bidt niet meer voor dit volk'. Daaruit had hij de conclusie getrokken zijn werk als herder en leraar in de Gereformeerde Kerken te moeten staken. Als hij dwaalde, dan deed hij dat te goeder trouw.⁹

Intussen was de geruchtenstroom al volop op gang gekomen. Toen Wisse op zondagmorgen 14 november de kansel betrad, hadden gemeenteleden voorafgaand aan de dienst al in hun psalmboekje de opgegeven verzen nagetrokken: Ps. 85:3, Ps. 42:5 en 7 en Ps. 17:2 en 3: stuk voor stuk liederen die gewaagden van Gods

⁷ De brieven zijn ingevouwen achterin het notulenboek van de kerkenraad van Driebergen in Het Utrechts Archief.

⁸ De Rijke, *Wisse*, 88, schrijft terecht dat de brieven 'enigszins vaag en verward' kunnen worden genoemd.

⁹ Notulen kerkenraad 15 november 1920.